

KHOMIXINI YA PFUXETO WA SWA NAWU YA AFRIKA-DZONGA: TSALWA RA 35: PROJEKE YA 144: NDZAVISISO EKA NAWU WA VUKATI BYIN'WE: SWIVUTISO

A. Swivutiso mayelana na vukati byin'we kumbe vukati bya tshengwe kumbe nawu wa ku twanana ka vanhu lava va nga tekanangiki

1.46 Emahelweni ya 1990 SALRC yi vonile leswaku ku fikelela Ntwanano kambe mpimo wu nga fikeleriwanga eka mhaka ya ku hlanganisa milawu ya ku tekana a swi laveka hi ku ya hi swiyengetsongo swa 30 na 31 swa Nawumbisi wa Timfanelo. Loko timfanelo ta nkoka leti ti lavekaka ti hambanyisa milawu eka nkarhi walowo, incini leswi vahlamuri va twaka i nga ri swi nciile eka nkarhi wa sweswi?¹

1.47 Afrika-Dzonga yi nga ya emahlweni na milawu leyi yi nga faniki ya tindlela to hamba ta swa vukati?

1.48 Ku nga va byihi vukahle kumbe vubihi bya nawu wun'we kumbe nawu lowu wu hlanganisiweke lowu wu humeselaka handle swilaveko swa swavukati hinkwaswo?

1.49 Ku nga va byihi vukahle kumbe vubihi bya milawu yotala leyi yi nga na swilaveko swo hamabana swa swa vukati hinkwaswo?

1.50 Loko wun'wana na wun'wana eka nawu lowu wu hlanganisiweke na milawu yo tala wu pasisiwa, nawu wu nga angarhela vukati ntsna ivi ku va na nawu wa le tlhelo eka lava va hanyaka swin'we va nga tekananga wu papasisiwa, kumbe nawu wu nga angarhela hinkwaswo lava va nga eka swavukati na lava va hanyaka swin'we va nga tekananga? I yini swi nga vaka vukahle na vubihi bya tindlela leti?

1.51 Loko wun'wana na wun'wana eka nawu lowu wu hlanganisiweke na milawu yo tala wu pasisiwa, wu nga kombisa swilaveko swa vukati bya ntiyiso/ kumbe ku twanana ka vanhu lava va nga tekanangiki, kumbe swi nga angarhela na switandzaku swa kutwanana koloko eka nkarhi wa kutwanana kavona kumbe loko ku hela? I yini swi nga vaka vukahle na vubihi bya ndlela yin'wana na yin'wana?

B. Swivutiso mayelana na nhlamuselo ya vukati

2.3 Nawu lowu wu kunguhatiweke wu nga nyika njhani nhlamuselo ya vukati?

2.4 The Recognition of Customary Marriages Act wu pfumelela vukati bya vanhu vo tlula un'we na mpapfarhuto wa Muslim Marriages Act wu lulalamisela hi ndlela yaleyo eka vukati bya tshengwe. Loko nawu lowu wu anakanyiweke wu nga endla lulamiselo ra vukati bya tshengwe, nakona loko swi ri tano, njhani?

2.5 I ncini swi vumbaka vuxaka bya swa marhandzu bya vanhu lava va nga tekanangiki leswi swi nga ringanelaka ku va varhandzani va kuma xiphemu eka nsirhelela wa swa nawu hi ku ya hi nawu wa nhlanganelo?

C. Swivutiso mayelana na Ntwanano na xiyimo xa ku teka

¹ Tinambara ta ti ndzimana ti kombisa tinomboro ta tinhlamulo eka Tsalwa ra 35.

2.17 I xikambelo xa nawu lowu wu tolovelekeke na xilaveko xa nawu leswi swi tirhisiwaka ku veka xiyimo xa ku teka leswi swi lavaka leswaku swirho hinkwaswo swi va swi ri kona loko ku bohiwa vukati lebyi byi nga ringanela kumbe kuna ku laveka ka ku ncica eka nawu wa Afrika-dzonga?

2.18 Vahlamuli va tekela enhlokweni leswaku vapfuneti va nga pfumeleriwa ku yimela xirho eka vukati?

2.19 ku na nseketelo eka magoza ya swa nawu lawa ya tekelaka ehlokweni hi ku ringanela vutilawuri na pfumelelo lowu langutisisiweke wa ku teka xiboho eka vukati?

2.20 Nawu lowu wu kombisiweke wu nga lava hi ku kongoma leswaku swirho swi va na xiyimo xa miehleketo ku nghena eka vukati tani hi loko the Australian Marriage Act wu endla eka xiyimo xexo?

2.21 pfumelelo wa nsati wo sungula wu nga laveka loko nuna a navela ku nghena eka swa vukati na munhu wa vumbirhi??

D. Swivutiso eka malembentsongo ya swa vukati

2.28 Swiyenge leswi swi tekaka xiave swa pfumela leswaku ku na swihoxo exikarhi ka *Marriage Act, Recognition of Customary Marriages na the Civil Union Act* na kona hi ndlela yaleyo malembentsongo ya swa vukati ya fanele ya lulamisiwa?

2.29 Vahlamuli va pfumela leswaku Afrika-Dzonga yi na vutihlamuleri bya ku landzelela switirhisiwa swa misava na swa xifundzantsongo ku veka malembentsongo lawa ya fanaka eka swa vukati ya 18 handle ka pfumelelo wa xirho xa vunharhu hi vatswarhi, tikhoto, kumbe mutirhi un'wana ku sivelela vana eka ku tekiwa kumbe ku nghena eka vuxaka bya swa marhandzu ku nga ri na vukati?

E. Swivutiso eka ku nyika xitiviso kumbe xipecele xa swilaveko xa swa vukati

2.32 Vahlamuri va pfumela eka ku tivisisiwa ka ku nyikiwa ka xitiviso na mhaka ya swipecele swa vukati eAfrika-Dzonga?

2.33 Vahlamuri va hleketa leswaku ku nyikiwa ka xitiviso na mhaka ya swipecele swa vukati swi nga pfuna eka ku hlayisa ku vuyeriwa ka Mfumo eka ku va vukati byi bohiwa?

2.34 loko nhlamulo yi tiyisisa hi byihi vuxokoxoko lebyi xitiviso xi nga byi khomaka?

F. Swivutiso mayelana na vaofisara va swa vukati

2.41 Hi lemuka leswaku the Marriage Act na milawu yin'wana yi kongomisa eka vatirhi na mintirho mayelana na ku buha vukati. Vahlamuri va seketela vaofisara va swa vukati na vatirhi van'wana lava va katsiweke eka ku tlangela vukati na ku tsarisa ka yin'wana kumbe hikwayo mixaka ya ku tekana? loko ku ri ee, vahlamuri va ringanyeta ndlela yin'wana?

2.42 Loko muhlamuri a seketela ku nghenelela ka muofisara wa swa vukati hi swihi swi nga vaka swilaveko swa ku gnhelela ka vona?

2.43 Loko vaofisara va swa vukati va nga ha nghenelela eka ku tlangela vukati ntirho wa vona ku nga va yini: ku nkandziyisa vukati, ku pfuneta hi ku tsarisa vukati kumbe xin'wana na xin'wana xa ku nyika vumbhoni bya vukati eka swikongomelo swa ximfumo?

G. Swivutiso mayelana na ku tsarisiwa ka vukati

2.63 Hi swi lemukile laha henhla leswaku DHA yi seketela ku tsarisiwa ka vukati hikwabyo. Vahlamuri va seketela ku tsarisiwa ka vukati hikwabyo?

2.64 Ku tsandzeka ku tsarisa swi nga khumbha vutiyiso bya vukati?

2.65 Loko vukati byi nga ala byi ri bya ntiyiso handle ka ntsariso, ku nga va na tindlela tin'wana to kombisa ku va kona ka vukati? Ku nga va tihi tindlela tin'wanyani toleto?

2.66 Swi nga va swi fanerile leswaku swirho hinkwaswo eka vukati ku tsarisa vukati kumbe xirho xin'we xi nga kota ku tsarisa? Loko ku ve xirho xin'we xi nga tsarisa vukati, hi byihi vuxokoxoko na na ndlela leyi yi nga vaka yi fanerile ku sivela ntsariso wa vukati bya vukungundwani?

2.67 Swirho swi nga swi kota ku tsarisa vukati eka xiyimo xin'wana na xin'wana endzaku ka hetisiwa ka vukati bya vona? Ku nga va yini ku vuyeriwa na swi tandzhaku swa ku pfumeleriwa ka ntsariso eka nkarhi wun'wana na wun'wana ku nga si hela vukati?

2.68 Loko vanu lava va twananaka kambe va nga tekananga va nga tsarisiwa ku nyika swirho timfanelo ta swa nawu kumbe loko ntsariso wu karhi wu tirha tani hi xikombiso xa ku va kona ka ku twanana? Kumbe loko ku ve ntsariso a wu nge laveki na hi ndlela na yin'we eka vanhu lava va twanaka kambe va nga tekanangiki?

2.69 Loko lava va nga tekanangiki kambe va twanana va fanele va tsarisa, hi byihi vuxokoxoko lebyi byi nga lavekaka nakona hi yihi ndlela ya kahle leyi yi nga tirhisiwaka eka ntsariso?

2.70 Loko ntsariso wa vanhu lava va twananaka kambe va nga tekanangi wu karhi wu tirha ntsena tani hi vumbhoni bya ku twanana, hi tihi tindlela tin'wana leti ti nga vaka kona kwalaho ku kombisa ku va kona ka kutwanana nakona hi byihi vumbhoni lebyi byi nga tekiwaka tani hi xikombiso xa kutwanana koloko?

2.71 Ku na timhaka tin'wana mayelana na ntsariso wa vukati lava ku endliwaka eka vona xikombelo va nga navelaka ku ti kombisa leti ti nga lavaka ku ya emahlweni ti tekeriwa enhlokweni?

H. Swivutiso mayelana na khuvu wa ku tekana na ndlela leyi yi vekiweke kumbe leyi yi pasisiweke

2.77 Eka xikombelo xa DHA xa ndzavisiso swi vuriwile leswaku Mfumo wu fanele wu nga ngheneleli eka ndlela leyi vukhongereri kumbe migingiko ya mfuwo yi endliwaka ha yona eka khuvo wa vukati. The Marriage Act na Civil Union Act yi veka ndlela leyi yi faneleke yi tirhisiwa eka mikhuvo ya vukati yo karhi. Lava va hlamulaka va pfumela na kona loko va nga pfumeli hikokwalaho ka yini?

2.78 Lava va hlamulaka va tekela enhlokweni leswaku ndlela ya vukati leyi yi vekiweke ya teka xiave eka ndlela yin'wana na yin'wana eka xiyimo xa nawu eka ku va ku tekana ku endliwa, nakona loko swi ri tano hi ko kwalaho ka yini?

I. Swivutiso mayelana na switandzhaku swa ku tekana eka swa vukati

2.86 Loko ku ri na nseketelo wa nawu wa vukati byin'we kumbe tshengwe, I yini leswi wu nga swi lulamiselaka mayelana na nhundzu ya vatekani na leswaku switandzaku ku ta va yini mayelana na nawu lowu wu nga kona?

2.87 Hi waha mavonelo ya lava va hlamulaka mayelana na switandzhaku swa ku tekana eka vukati hinkwabyo na ku twanana ka lava va nga tekanangiki ku va ku lawuriwa hi nawu wa vukati byin'we kumbe tshengwe?

2.88 Vahlamuri va komberiwa ku kombisa nakambe loko ku ve ku na timhaka tin'wana mayelana na nhundzu ya vatekani leyi yi nga langutisisiwaka hi SALRC.

J. Swivutiso mayelana na nseketelo wa vatekani

2.100 Swiviko swi endliwile ekarhini lowu wu nga hundza swa ku tekela ehlokweni nseketelo wa vatekani xikan'we na le ka swiyimo laha ku nga riki na ku tekana ko hetiseka nakona ku ri hava vutihlamuleri lebyi byi tekeriwaka enhlokweni hi nawu hinkarhi wa lowo eka ku hakela nseketelo. Loko nawu lowu wu tirhaka wu nga tekela enhlokweni nawu wa vutihlamuleri eka nseketelo exikarhi ka swirho leswi swi nga tekanangiki?

2.101 Loko vutihlamuleri bya nseketelo byi tlhela byi engetela eka switandzhaku laha un'we wa swirho leswi swi nga tekanangiki switlhela swi va eka ku twanana laha ku nga riki na vukati kumbe vatekani eka vukati? SALRC yi ta vona leswaku kanelo hi vahlamuri wu tekeriwa enhlokweni eka ndzavisiso lowu wu faneleke, ku nga va ku hlela kuhlayisa kumbe nawu wa nhundzu ya vatekani.

K. Xivutiso mayelana na mintwanano ya loko ku si va na vukati na ndlela ya khoto ya ku nyika swileriso swa kahle

2.107 Loko nawu wa vukati byin'we wo endla lulamiselo eka xiboho, ntsariso na nsimeko wa mintwanano ya loko ku nga si va na vukati?

L. Xivutiso mayelana na ku hangalasa ku twanana ku nga katsiwanga khoto na ndlela ya ku ahlula kwetlembetano eka timhaka ta muti

2.114 Tani hi loko SALRC yi karhi yi endla ndzavisiso lowu wu kongomaka eka ku ahlula mikwetlembetano mayelana na mikwetlembetano ya mimiti swi le rivaleni leswaku SALRC a yi lavi ku vuyelerisa ku ringeta ka yona kambe yi nga lava ku tirhisa switirhisiwa hi ndlela leyi yi vuyelisaka. Loko vahlamuri va nga va vari na mavonelo eka tindlela ta ku ahlula mikwetlembetano leti ti nga tirhisiwaka ku ahlula mikwetlembetano ya swa nawu wa miti, vakomberiwa ku yisa mavonelo ya vona eka SALRC leswaku ya ta kota ku tekeriwa enhlokweni tani hi xiphemu xa mindzavisiso leyi yin'wana leyi yi nga endliwa khale hi SALRC. Mikanelo yi ta tekeriwa enhlokweni eka mindzavisiso yaleyo eka ku yisa emahlweni nkanelo wa muhlamuri.

M. Xivutiso mayelana na vukati bya mavunwa kumbe byo ka byi nga ri bya ntiyiso

2.120 Vahlamuri va komberiwa ku nyika mavonelo eka ndlela ya kahle leyi yi nga ta sivela vukati lebyi byi nga riki bya ntiyiso na ku tirhana na byona endzaku ka loko byi hetisisiwile?